

Причиною цього, на їхню думку, є те, що деякі промислові види діяльності вимагають хорошої транспортної доступності (портів, залізничних станцій і т. ін.), щоб знизити транспортні витрати. Інші види діяльності перебувають у зв'язку із взаємною вигодою (університети, книжкові магазини і кафе, і т. ін.), утворюючи своєрідні кластери.

Лаппо Г. розвинув і аргументував концепцію каркасної організації системи розселення. Він виокремив опорний каркас як мережу найзначніших поселень певної території і транспортних комунікацій, що їх визначають. Г. Лаппо виділив три чинники, які зумовлюють формування каркасної системи розселення: ефект агломерації; ефект магістралізації; композиційний ефект. Ефект агломерації сприяє формуванню широкого спектра економічних зв'язків, що пов'язують між собою виробників. Ефект магістралізації сприяє оптимізації транспортних витрат і, загалом, підвищує ефективність функціонування виробництва. Композиційний ефект проявляється в економічному зближенні центрів, і, як наслідок, скороченні обсягів транспортних перевезень.

Висновки. Розглянуто теорії класиків регіональних досліджень, які, доповнюючи один одного, описували ті чи інші особливості просторового розміщення компонентів економічної системи. Кожний із них розробив і запропонував різні моделі, спрямовані на пояснення функціональної організації економічного простору міста. На цей час більшість моделей втратили свою значимість. Проте ідеї, погляди, думки згаданих авторів сформували базу для розуміння регіональних процесів, стали підґрунтям для появи метрополійних теорій.

Література

1. Гусейнов А.Г. Основные направления развития и подходы в теории региональной экономики в развитых западных странах / А.Г. Гусейнов // Фундаментальные исследования : науч. журнал. – Пенза, 2014. – Вып. 8. – 272 с.
2. Божидарнік Н. Регіональна асиметрія в Європейському Союзі та механізми її регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 – "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / Н.В. Божидарнік; КНЕУ ім. В. Гетьмана. – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 19 с.
3. Гаджиев Ю.А. Неоклассические и кумулятивные теории регионального экономического роста и развития // Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета : сб. науч. тр. – Сыктывкар. – 2008. – Вып. 1. – 130 с.
4. Добренков В.И. Теория концентрических зон. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://society.polbu.ru/dobrenkov_histosociology/ch78_all.html.
5. Валинурова Л.С. Теории пространственной и региональной экономики : учебн.-метод. пособ. для подготовки магистров по направлению "Экономика" / Л.С. Валинурова, О.Б. Казакова, Л.Г. Ахтариева. – Уфа : Изд-во БАГСУ, 2012. – 98 с.
6. Жихор О.Б. Теоретичні основи формування інноваційної політики розвитку регіонів / О.Б. Жихор // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.7. – 308 с.
7. Бавико О.С. Теоретико-методологічні основи розвитку регіонального економічного простору / О.С. Бавико. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1140>.
8. Глух Н.А. Институционально-социологическая традиция во Франции / Н.А. Глух, Ф. Перру. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl? type= in&links= /in/perroux/lectures/perroux_11.txt&name=perroux&img=lectures_small.gif.
9. Пономаренко Г.Н. Сравнительная характеристика теорий регионального развития / Г.Н. Пономаренко // Экономический вестник Ростовского государственного университета : сб. науч. тр. – Ростов на Дону : Изд-во РГУ. – 2012. – Вип. 1. – 200 с.

10. Лех Т.А. Полоса экономического развития / Т.А. Лех. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://www.rusnauka.com/26_NTP_2014/Economics/14_176454.doc.htm.

Мацкив О.И. Анализ классических теорий региональной экономики сквозь призму современных представлений о метрополитных процессах

Проанализированы классические теории региональной экономики в контексте генезиса научных подходов, которые предшествовали непосредственному исследованию метрополитных процессов. Охарактеризованы основные положения теорий, описаны их преимущества, недостатки и возможности применения для понимания метрополитных процессов. Выделены основные факторы пространственного развития, которые положены в основу рассмотренных теорий с позиции использования их для раскрытия потенциала метрополитных процессов.

Ключевые слова: метрополия, теория, концепция, региональное развитие, размещение, город, центр, полюс, рост, нововведения, отрасль.

Matskiv O.I. The Review of the Main Ideas of Regional Economy Classical Scholars in Terms of Modern Ideas about Metropolitan Processes

Some classical theories of regional economy in the context of genesis of theoretical approaches preceding the direct examination of metropolitan processes are analysed. Some main issues of the theories are characterised; their virtues, disadvantages and applicability in the context of the research of the metropolitan processes are described. The basic factors of spatial development, underlying theories from the standpoint of their application to the study of metropolitan processes, are determined. Furthermore, the genesis of theoretical approaches of the research of the regional economy in terms of the conceptualization metropolitan theory is systematized.

Key words: metropolis, theory, concept, regional development, location, city, center, pole, growth, innovation, industry.

УДК 351.72

Студ. В.М. Натиняк – Львівський ДУ внутрішніх справ;
доц. Г.А. Лех, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

СТАН І ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Визначено мету та проблемність дослідження теми. Проаналізовано літературні джерела щодо тематики цього дослідження. Визначено зміст найважливіших проблем розвитку банківської системи України для всебічного аналізу сформованого положення і пошуку шляхів її вдосконалення. Розглянуто сутність та особливості розвитку банківської системи України на сучасному етапі. Визначено роль і місце банківської системи в розвитку економіки. Оцінено основні показники діяльності банків. Досліджено вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на функціонування банківської системи. Запропоновано основні шляхи вдосконалення механізму функціонування банківської системи в Україні.

Ключові слова: банк, банківська система, механізм функціонування, облікова ставка.

Постановка проблеми. Функціонування ринкової економіки, що базується на приватному інтересі, не завжди приводить до позитивних результатів. Воно може супроводжуватися такими небажаними явищами, як інфляція, зростання безробіття, зниження обсягів національного виробництва тощо. У цих умовах роль уряду як виразника суспільних інтересів полягає в здійсненні макроекономічної політики, спрямованої на подолання цих негативних явищ та забезпечення стабільного розвитку економіки, високого рівня зайнятості, стримування інфляції, підвищення суспільного добробуту. Одним з важливих еле-

ментів економіки будь-якої держави є банківська система. Її часто прирівнюють до кровеносної системи країни. Це вона забезпечує економіку необхідним обсягом фінансових ресурсів, забезпечуючи переміщення фінансових ресурсів між окремими країнами, регіонами, галузями економіки та суб'єктами фінансового ринку, розрахунки суб'єктів господарювання, кредитування економіки, а також реалізацію цілої низки інших функцій і завдань. Без належного розвитку банківської системи неможливо досягти позитивних результатів у досягненні високих темпів економічного зростання. Тільки надійна і розвинена банківська система може сприяти реструктуризації економіки та її стабілізації.

Розвиток банківської системи тісно пов'язаний зі створенням ефективного механізму управління банківською діяльністю, дієвими системами регулювання, контролю і системи забезпечення фінансової безпеки. Це, водночас, потребує глибокого вивчення основ сучасної банківської системи, дослідження сутності й особливостей її функціонування в ринкових умовах господарювання, відстеження та врахування міжнародного досвіду, а також перспективних можливостей розвитку фінансово-кредитної системи України загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні особливості розвитку банківської систем досліджували зарубіжні науковці: М. Біллет, Д. Даймонд, Дж. Кейнс, П. Роуз, Дж. Сорос, С. Фрост, Р. Чаркхем та вітчизняні: О.С. Вовченко, В.В. Коваленко, О.Г. Коренева, К.Ф. Черкашина, О.В. Крухмаль, О.А. Костюченко, І.С. Кравченко, О.М. Момот, І.Г. Брітченко, І.А. Нідзельська.

Останні публікації свідчать про те, що проблема забезпечення стабільного механізму функціонування банківської системи серйозно турбує вітчизняних науковців, економістів, управлінців, бізнесменів. Незважаючи на значну кількість публікацій з дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи, рівень її розвитку залишається низьким, що, відповідно, потребує здійснення подальших досліджень з зазначеної проблематики.

Постановка завдання – визначити зміст найбільш гострих і важливих проблем розвитку банківської системи нашої країни для всебічного аналізу сформованого положення і пошуку шляхів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. За сучасних умов банківська система України відіграє важливу роль у державі і стає інструментом впливу на економічні процеси як у внутрішній, так і в зовнішній політиці держави. Від її ефективного функціонування залежать розподіл внутрішнього валового продукту і національного доходу, регулювання грошового обігу, кредитування, фінансування та інші економічні і соціальні досягнення держави.

Сьогодні банківська система – це законодавчо визначена, чітко структурована і субординована сукупність банківських установ, що діють на професійній основі і функціонально пов'язані в самостійну економічну структуру [6, с. 298]. До специфічних рис банківської системи можна віднести такі:

1. Дворівнева структура, яка характерна для сучасної економіки України. Дворівнева структура – ключовий принцип формування банківських систем у ринкових економіках. Згідно з цим принципом банківська система складається з двох рівнів: на першому перебуває один банк, якому на-

дається статус центрального (в Україні – це Національний банк), на другому – усі інші банки.

2. Централізоване регулювання діяльності кожного банку окремо і банківської діяльності загалом.
3. Гнучке поєднання високого рівня централізованої керованості банківської системи із збереженням повної економічної незалежності та відповідальності за результати своєї діяльності в кожному банку, який входить у систему.
4. Наявність загальносистемної інфраструктури, що забезпечує ефективне функціонування окремого банку, а також взаємодію банків. Таким прикладом може бути система кореспондентських відносин між банками з використанням новітніх технологій [1, с. 15-17].

Упродовж 2012-2014 рр. у банківському секторі України спостерігалися здебільшого стабільні показники розвитку (табл. 1). Банки нарощували активні операції, кредитували економіку, залучали кошти населення та бізнесу, продовжували роботу із проблемною заборгованістю. Дані табл. 1 свідчать про те, що впродовж 2012-2014 рр. обсяг активів зріс на 21,2 % (або на 223815 млн грн) і на 01.01.2014 становив 1278095 млн грн, загальні активи зросли на 16,3 % (197148 млн грн) – до 1408688 млн грн. Зобов'язання банків зросли на 20,8 % (186703 млн грн) та досягли на початок 2014 р. 1085496 млн грн.

Табл. 1. Основні показники діяльності банків України, млн грн

№ з/п	Назва показника	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
I.	Активи банків	1 054 280	1 127 192	1 278 095
	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 211 540	1 267 892	1 408 688
II.	Пасиви, усього	1 054 280	1 127 192	1 278 095
1.	Капітал	155 487	169 320	192 599
2.	Зобов'язання банків	898 793	957 872	1 085 496

Примітка: складено за даними Національного банку України [7].

Проте, незважаючи на деякі позитивні зрушення, зостається низка невирішених проблем. Загалом проблеми розвитку вітчизняної банківської системи можна поділити на зовнішні (це проблеми, що знаходяться поза її межами) та внутрішні (які зумовлені внутрішньобанківськими особливостями їх функціонування в конкурентному середовищі). Отже, до зовнішніх проблем, що найбільше впливають на розвиток банківської системи, можна віднести: повільні темпи ринкових перетворень в Україні; наявність макроекономічних диспропорцій, особливо значного дефіциту державного бюджету; нестійкий і недостатньо прозорий фінансовий стан значної кількості підприємств; недостатній розвиток фондового ринку, ринку нерухомості, а також відсутність ринку землі; низький рівень довіри з боку населення до окремих банків, недостатній рівень захисту прав кредиторів і вкладників та ін.

Внутрішні проблеми характеризуються низкою невирішених питань, зокрема: недостатнім рівнем капіталізації та концентрації банківського капіталу; незначним рівнем корпоративного управління в банках; низьким рівнем уп-

равління банківськими ризиками; вузьким спектром банківських послуг і продуктів; непрозорістю діяльності та комунікацій з інвесторами і населенням тощо. Механізм функціонування банківської системи вирізняється такою проблемою як зростання облікової ставки (табл. 2). Такий крок веде до скорочення резервів комерційних банків, а це призводить до погіршення кредитування економіки, пропозиція грошей зменшується, а відсоткова ставка зростає.

Табл. 2. Динаміка облікової ставки НБУ протягом 2012-2014 рр.

Період	Річні відсотки, %
2014	
з 13.11	14,0
з 17.07	12,5
з 15.04	9,5
2013	
з 13.08	6,5
з 10.06	7,0
2012	
з 23.03	7,5

Примітка: складено за даними Національного банку України [7].

Перелічені проблеми можуть мати кілька причин: як правило, це поєднання загальної макроекономічної нестабільності та низької рентабельності виробничого сектора. Проблеми в банківській системі зумовлюють наслідки, що тягнуть за собою великі макроекономічні втрати, до числа яких входить не-ефективне розміщення вкладів, висока вартість фінансового перерозподілу, високий рівень процентних ставок, втручання у розвиток і роботу міжбанківських та інших фінансових ринків, нестійке або нестабільне здійснення грошово-кредитної політики, посилення практики використання іноземних валют. Врешті-решт ці проблеми зумовлюють втрату економічної ефективності, зниження реального економічного росту та добробуту, що потребує запровадження стабілізаційних заходів.

Універсальна банківська система, що діє в Україні, базується на практиці застосування з боку НБУ єдиних економічних нормативів регулювання діяльності комерційних банків. Це не спонукає їх кредитувати стратегічні та довгострокові інвестиційні проекти, спричиняє відтік фінансових ресурсів від малого бізнесу в корпоративний сектор економіки, від бідніших до економічно розвинених регіонів країни [3, с. 7].

Аналіз сучасного стану розвитку банківської системи свідчить, що більшість із поставлених стратегічних завдань набули того чи іншого ступеня реалізації порівняно з минулими періодами, чому сприяло визначення Національним банком України пріоритетних напрямів розвитку банківської системи України. У квітні 2014 р. у структурі Національного банку України було створено Департамент стратегії та реформування банківської системи. Метою нового структурного підрозділу є вдосконалення стратегічного планування діяльності Національного банку України, розвитку та реформування банківської системи держави, а також ефективнішого управління та контролю за виконанням стратегічних проектів у Національному банку. До основних функцій департаменту нале-

жить розроблення та контроль за виконанням стратегічних планів розвитку Національного банку та банківської системи, моніторинг проектів регулятора, а також забезпечення комунікації з банками, банківськими асоціаціями та співробітництвом з міжнародними організаціями.

На сучасному етапі розвитку економічних досліджень банківської системи України можна виділити актуальність таких напрямків, які дають адекватну відповідь на наявні проблеми щодо її подальшого розвитку:

1. Дослідження шляхів розширення асортименту банківських продуктів при одночасному вдосконаленні існуючих. Цей напрямок наукових досліджень є найважливішим для практичного впровадження та найефективнішим внаслідок специфіки функціонування мультиплікаційного ефекту при функціонуванні банківського капіталу. Саме цей напрямок створює найбільш сприятливі умови для розвитку, поглиблення та підвищення конкурентоспроможності банківської системи України. Основними шляхами розвитку цього напрямку можуть бути: вдосконалення існуючих механізмів банківського кредитування шляхом впровадження нових інструментів і технологій та їх адаптації до різних потреб і верств населення; розширення асортименту та інтенсифікація банківських операцій з цінними паперами, активна участь комерційних банків у формуванні ефективного та дієздатного ринку цінних паперів в Україні.
2. Дослідження шляхів подальшої інтеграції банківської системи України у світову та європейську банківську систему. Особливо актуальними є ті напрямки інтеграції, які забезпечують мінімізацію втрат капіталу національної банківської системи та можливий перерозподіл світових грошових потоків на користь процесів суспільного відтворення в Україні, а саме: стимулювання розвитку закордонних філій українських комерційних банків; залучення іноземних інвестицій в банківську систему України; інтеграція банківської системи України до єдиної європейської валюти; створення економічних інструментів боротьби та запобігання застосуванню та функціонуванню міжнародних механізмів відмивання брудних коштів.
3. Дослідження передумов і напрямів підвищення капіталізації українських комерційних банків потребують: залучення до банків додаткового акціонерного капіталу; розроблення банками планів підвищення рівня капіталізації; стимулювання капіталізації прибутку в банках; удосконалення методики розрахунку обсягів і нормативів регулятивного капіталу та нормативів ризику; впровадження обов'язкового котирування та продажу банками власних акцій на відкритому фінансовому ринку.
4. Дослідження механізмів вдосконалення керованості банківської системи України з боку Національного банку, вдосконалення емісійних та мультиплікаційних механізмів, підвищення ефективності та кваліфікованості банківського менеджменту, кадрового забезпечення банківської системи, надійності банківських операцій, розвитку позабанківської системи, контролю за дотриманням принципів конкуренції та рівних можливостей на ринку банківських послуг. При цьому значна роль відводиться специфічному нагляду, що передбачає систему заходів, за допомогою яких органи нагляду на підставі вимог законодавства забезпечують стабільну роботу банку, не втручаючись в її оперативну самостійність до появи потенційної або реальної загрози інтересам кредиторів і вкладників [4, с. 60-62].

5. Підвищення фахового рівня працівників банківської системи зводиться до чіткого дотримання рекомендацій Національного банку України щодо прийняття на роботу виключно фахівців з відповідним рівнем освіти (вища юридична або економічна освіта, бажано за профілем працевлаштування); постійного підвищення кваліфікації працівників (стажування, семінари, тренінги, друга вища освіта тощо); підвищення мотивації працівників до ефективної роботи (мотивація матеріальна, корпоративний дух, індивідуальний підхід до працівника тощо).
6. Поліпшення іміджу банку та підвищення довіри до нього, тобто створення позитивного образу шляхом благодійних акцій і заходів; інвестування (окреме або консолідоване) інвестиційних проектів національного масштабу, підтримка стратегічних галузей економіки України; жорстка політика боротьби та запобігання незаконним фінансовим операціям, тіньовим схемам, механізмам уникнення оподаткування, конвертаційним технологіям, "відмивання" брудних грошей тощо [4, с. 31].

Обов'язково треба створити систему швидкого реагування на виникнення системного ризику для банківської системи загалом, яка б включала: по-перше, механізм оперативного, бажано щоденного, оцінювання стану банківської системи, однозначний об'єктивний механізм державної підтримки банківського сектору в разі виникнення несприятливого системного ризику. По-друге, необхідно створити для суб'єктів економіки можливість вчасно оцінювати фінансовий стан будь-яких банків України. Для цього потрібно розробити офіційну методику оцінювання стану банку на основі його звітної статистики, з урахуванням української специфіки.

Ефективне функціонування банківської системи України багато в чому окреслюється рівнем її правової бази і неможливе без визначення правового статусу суб'єктів кредитної системи та деталізованої регламентації різних аспектів банківської діяльності. Створення повноцінного банківського законодавства є запорукою належного управління економікою держави, побудови механізму сучасної кредитної системи України і формування правової держави [2, с. 13].

Важливу підоснову для розвитку банківського законодавства має концепція розвитку банківської системи України, яка зобов'язана містити як основні напрями, так і шляхи вдосконалення банківського законодавства. Зокрема, актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах є питання його кодифікації. У розробленому творчим колективом НБУ проєкті концепції розвитку банківської системи України передбачалося створити на основі всіх чинних законодавчих і нормативних документів систематизований Кодекс нормативних актів щодо банківської діяльності, постійно підтримуючи його в робочому стані та ознайомлюючи з ним усі банки України.

Істотне місце в удосконаленні банківського законодавства займає вирішення на законодавчому рівні таких питань: про банківську таємницю, страхування депозитів та кредитів, про Державну скарбницю України, організацію та порядок роботи банківської системи в особливий період, про систему державного банківського аудиту, відповідальність банків за незаконні банківські операції, про дочірній банк та інші кредитні установи (фінансові та холдингові компанії), про банкрутство і неспроможність кредитних установ, про механізм реорганізації банків, про захист інтересів вкладників тощо [2, с. 16].

Проте проблеми, які постали перед українськими банками, не є неподоланими. Вони потребують тільки цілеспрямованої роботи як органів державної влади, так і самих комерційних банків. Загальний ефект від зазначених заходів, безсумнівно, допомагатиме відновленню довіри до банківської системи та підвищенню капіталізації банківської системи України, а також додасть конкурентоспроможності вітчизняним банкам на світовому фінансовому ринку та забезпечить фінансову стабільність національної економіки на шляху інтеграції у світове господарство. Це, водночас, заохочуватиме до розвитку реального сектору економіки і створить умови для формування стабільного конкурентного середовища у банківській сфері та національної безпеки країни загалом.

Висновки. Отже, банківська система України як провідна ланка фінансової системи, як регулятор грошового обігу, основний центр акумуляції фінансових ресурсів та їх перерозподілу володіє особливим важелем впливу на вітчизняну економіку. Від стабільного розвитку банківської системи залежить подальше економічне зростання України, можливість виходу на міжнародні фінансові ринки та активну участь у глобалізаційних процесах.

Література

1. Коваленко В.В. Банківська система України : монографія / В.В. Коваленко, О.Г. Коренєва, К.Ф. Черкашина, О.В. Крухмаль. – Суми : Вид-во ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 187 с.
2. Костюченко О.А. Банківське право : навч. посібн. / О.А. Костюченко. – К. : Вид-во КНЕУ, 1999. – 168 с.
3. Кравченко І.С. Банківська система та проблеми стратегічного розвитку / І.С. Кравченко, Г.А. Багратян, Є.Г. Мазіна // Вісник Національного банку України : наук.-практ. журнал. – 2012. – № 1. – С. 7-10.
4. Момот О.М. Інтегровані банківські послуги та конкурентоспроможність банківської системи / О.М. Момот, І.Г. Брітченко (наук. ред.). – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 315 с.
5. Нідзельська І.А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи / І.А. Нідзельська // Фінанси України : журнал. – 2009. – № 8. – С. 102-108.
6. Прасолова С.П. Банківські операції : навч. посібн. та практик. / С.П. Прасолова, О.С. Вовченко. – К. : Вид-во "Центр навч. літ-ри", 2013. – 568 с.
7. Сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>.

Натяняк В.М., Лех Г.А. Современное состояние особенности совершенствования механизма функционирования банковской системы

Определены цели и проблемы темы исследований. Проведен анализ литературных источников по вопросам данного исследования. Определено содержание самых неотложных и важных проблем в развитии банковской системы Украины для всестороннего анализа ситуации и поиск путей ее повышения. Рассмотрены сущность и особенности развития банковской системы Украины на современном этапе. Определены роль и место банковской системы в развитии экономики. Проведена оценка основных показателей деятельности банков. Рассмотрено влияние внешних и внутренних факторов на функционирование банковской системы. Предложены основные пути совершенствования механизма функционирования банковской системы в Украине.

Ключевые слова: банк, банковские системы, механизм функционирования, ставка дисконтирования.

Natynyak V.M., Lech G.A. The Current State and Ways to Improve the Mechanism for Banking System Operating

The purpose and problematic research of the topic are defined. The literature on the research subject is analysed. The content of the important issues of Ukraine's banking system

for the comprehensive analysis of the prevailing situation and searching the ways of improving it are identified. The essence and characteristics of Ukraine's banking system are studied. The role and place of the banking system in the economy are highlighted. Some basic indicators of banking system development are reviewed. The impact of external and internal factors on the banking system is considered. Some basic ways for improving the mechanism of the banking system in Ukraine are proposed.

Key words: bank, banking system, operation mechanism, accounting machine.

УДК 657.24

Доц. Л.С. Новіченко, канд. екон. наук –
Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФАКСИМІЛЕ В БУХГАЛТЕРСЬКИХ ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТАХ І ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено сучасні особливості та можливість застосування факсиміле в бухгалтерських первинних документах і звітності підприємства. Проведено аналіз чинного нормативного регулювання правомірного використання факсимільного відтворення підпису в документах суб'єкта господарювання. Обґрунтовано доцільність використання факсимільного відтворення підпису в банківських первинних документах. Критичний аналіз нормативного регулювання дозволив виявити нормативні обмеження в частині заборони використання факсиміле в первинних документах та звітності підприємства. Визначено порядок внутрішнього регулювання на підприємстві порядку використання факсимільного відтворення підпису в первинних документах та звітності.

Ключові слова: первинний документ, факсиміле, звітність, правомірне застосування, нормативне регулювання.

Постановка проблеми. Система бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання полягає у виявленні, вимірюванні, реєстрації, узагальненні фактів господарського життя, суцільного і безперервного спостереження за всіма господарськими операціями з використанням документування. Первинні документи фіксують факти здійснення господарських операцій та є підставою для їх відображення в системі бухгалтерського обліку. Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 р., № 996-XIV ст. 9 визначено, що первинні та зведені облікові документи можуть бути складені на паперових або машинних носіях і повинні мати обов'язкові реквізити, зокрема, особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції. Підписання бухгалтерських первинних документів та звітності підприємства є одним із елементів їх засвідчення. Разом з тим, зростання документообігу між підприємствами, використання різного виду документів зумовлює актуальність пришвидшення процесу їх підписання. Для спрощення зазначеної процедури суб'єкти господарювання застосовують факсиміле, неправильне використання якого може призвести до негативних податкових наслідків у діяльності підприємства. У зв'язку з цим актуальним питанням є чітка ідентифікація та систематизація бухгалтерських документів, в яких застосування факсиміле є правомірним та не призведе до визнання первинних документів та звітності недійсними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання можливості та доцільності використання факсиміле в бухгалтерських первинних документах та звітності розглядали в своїх працях Т.А. Бутинець, К.О. Дударєва, О.Д. Заго-

рецька, О.В. Кушнір, Ю.М. Козьяков, Н.О. Пронь, О. Самарченко та ін. Значний внесок у створення принципів документування зробили зарубіжні вчені Е. Хелльмунд, К.Х. Клауке. Проблеми автоматизації документування досліджували М.А. Бортник, І.І. Ємець, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов та інші вчені.

Постановка завдання. Завдання дослідження – розглянути проблеми та перспективи застосування факсиміле в бухгалтерських первинних документах та звітності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У довідковій літературі під поняттям "факсиміле" треба розуміти – точне відтворення якого-небудь графічного оригіналу (креслення, рукописи, малюнки, документи, підписи й т. ін.) фотографічним способом, печаткою або іншою репродукцією; кліше, печатка, за допомогою яких можна неодноразово відтворювати власноручний підпис [1, с. 1314]. "Основною відмінністю факсиміле від власноручного підпису, – як зазначає О.В. Кушнір, – є відсутність можливості стверджувати, що у відповідному документі виражена воля особи, чий підпис відтворено. Відповідно, використання аналога власноручного підпису можливе тільки за наявності дієвого механізму встановлення достовірності документа, підписаного з використанням факсиміле" [3].

Однак нормами Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 р., № 996-XIV [2] застосування факсимільного відтворення підпису не передбачено. Також нормами чинного законодавства не встановлено чіткого визначення термінів "факсиміле" та "факсимільний підпис", а також не врегульовано питання щодо порядку їх використання. Як зазначає Н.О. Пронь, "варто відзначити, що законодавством передбачені окремі випадки, в яких дозволено використовувати факсиміле та випадки, в яких його використання забороняються. Але вони стосуються незначної частини документів, що складаються на підприємстві. Що ж стосується всіх інших – для них використання факсимільного відтворення підпису не регламентовано" [4, с. 50].

Аналіз чинної нормативної бази дав змогу встановити, що на сьогодні наявні нормативні документи, якими передбачена правомірність використання факсимільного відтворення підпису в документах, що засвідчують вчинення цивільних правочинів суб'єктами господарювання (табл. 1). Можливість і доцільність використання факсиміле досліджено на рівні різних державних органів, проте роз'яснення містить тільки норму, що використання факсиміле є правомірним тільки у випадках, якщо чинним законодавством не встановлено заборони стосовно використання таких підписів, а також у разі досягнення письмової згоди між сторонами правочину щодо їх застосування.

Погоджуємось з О. Самарченко, що "порядок підписання документів за допомогою факсиміле повинен бути обумовлений: у договорі (угоді) або додатку до нього, якщо йдеться про проставлення відбитка факсиміле на документах, що оформляються з контрагентом (постачальником, покупцем, замовником); наказі (розпорядженні, додатку до наказу про облікову політику), якщо за допомогою факсиміле підписуються внутрішні первинні документи підприємства (наприклад, накладні на внутрішнє переміщення товарно-матеріальних цінностей або акти на списання товарно-матеріальних цінностей на господарські потреби підприємства)" [5, с. 65].